

DIETARI DE MOSSÈN RAMON N. BONET I LLACH, PVRE. ORLEANS, 27 DE DESEMBRE DE 1936

Entre els papers de mossèn Ramon Bonet i Llach, hi havia cinc fulls tallats d'una llibreta quadriculada que contenia deu pàgines amb aquest títol: «Dietari de mossèn Ramon N. Bonet i Llach, pvre. Orleans, 27 de Desembre de 1936.»

El dietari s'acaba abruptament a la pàgina indicada amb llapis amb el número 10, quan escriu les anotacions dels dies 2, 3 i 4 de gener, dissabte, de 1937.

Sembla que, com anota en el pròleg, tingui la intenció de ressenyar «una nova etapa de llibertat».

Les anotacions d'aquests fulls tenen un gran interès, ja que ens forneixen elements relacionats amb la peripècia d'un capellà que fuig a França un cop esclatada la Guerra Civil. Podem conèixer la ruta de l'evasió, els sentiments que té el protagonista i copsar els patiments i les dificultats que va trobant en el seu periple. Resulta, sense cap dubte, un testimoni, colpidor i directe, d'un fets i d'una època.

Dietari de mossèn Ramon N. Bonet i Llach, pvre. Orleans, 27 de Desembre de 1936

Segona part

Pròleg

La meua vida que fins el dia 22 de l'actual mes estava en perill, ha començat una nova etapa de llibertat, ha menyspreat tots els entrebancs per passar aquesta frontera, rere de la qual somreien els més bells somnis del perseguit, i es troba ja fruïnt d'aquesta nova vida.

I com fins ara em sembla impossible que hagi pogut sortir del tot, per això la primera part, cosa que avui no puc fer per faltar-me moltes dates que conservo a Ripoll, comprendrà des de la meua naixença fins el dia venturós que vaig poguer passar la frontera, i aquesta segona part tot allò que m'ha ocorregut des de l'esmentat dia.

Em resta dir, també, que no és aquest dietari el primer que he fet en la meua vida.

En tenia un, per a mi molt preuat, doncs hi tenia anotades les diades i les impressions de les meves ordenacions, però tot ha sigut cremat a Jorba.

No defallim i comencem-ne un altre, doncs, tot invocant el nom Santíssim de Jesús i Maria, a qui consagro la meua vida i les meves esperances.

Desembre, dia 20

Les cinc de la tarda era l'hora assenyalada per marxar de casa, prendre l'auto que m'esperaria a la cantonada i marxar de Ripoll, pas difícil, doncs podíem ésser detinguts a cada pas, ja que no portàvem pas el papers en regla.

Gràcies al senyoret M. i a la senyoreta M. havia pogut ésser comptat en aquesta expedició.

Vàrem traspassar amb els tres joves que es trobaven ja en l'auto, els pobles de Campdevànol, S. Llorenç de Campdevànol i Empalme. Aquí, que és un lloc per cert ben estratègic, doncs hi ha la unió de dues carreteres, és el lloc on ens teníem de trobar amb el guia.

Mitja horeta llarga el vàrem tenir d'esperar, temps que se'ns féu interminable, doncs podíem ser vistos per qualsevol auto que passés. La consigna era que un fumés i l'altre tingués una mocador a la mà.

Per fi va arribar junt amb un altre home, armats de pistola, que ja ens feia tremolar pensant que no devia estar gaire segura la cosa. Quina va ésser la meua sorpresa el dir-nos que teníem d'esperar d'altres i anaven arribant autos que portaven gent. Quatre o cinc autos varen arribar, portant gent de tot arreu: de Vic, de Barcelona, de Manresa i de Berga. La major part requetè, un germà de les Escoles Cristianes de Solsona, un sotsdiaca de Solsona, Mn. Armengou, un pare del Cor de Maria, P. Ribera, que portava la Reserva, oculta, i Mn. Vinyeta, Mn. Farrés, Mn. Sors, Mn. Pere Barniol, Mn. Font, i jo, tots de Vic; i Mn. Niubò, de Solsona. Total 39. Preu: 500 pts. cada un.

Quina impressió feia anar pujant aquelles muntanyes tanta colla de perseguits! Per fi vàrem arribar, després de tres hores d'anar per llocs feréstecs a una casa, o més ben dit un casolot de contrabando (las casas chicas) [les Viles Xiques, al terme de Gombren?], i després d'haver pres sopa i mongetes ens portaren a dormir a la pallissa, però casi sense palla, sens tancar i amb una pobra manta per tot abrigall, amb un fred tota la nit com no es pot arribar a pensar. En tota la nit no vaig aclucar un ull.

I abans de posar fi a la jornada del dia 20, convé que digui que d'alguns germans ni em vaig despedir: en Josep Maria i en Kim, i del pare ni li vaig dir adéu, ja que em va dir, un dia, que preferia saber que ja hagués passat la frontera que no saber que en feia els preparatius.

No obstant crec que alguna cosa n'havia oïrat, quan després de dinar em va tocar l'espatlla i em va dir: Adéu noi. Jo li vaig respondre de la mateixa manera, i per tant tot compromís per part seva, vaig deixar escrita la següent carta, més o menys: Benvolguts pares i germans. He marxat de casa perquè sóc una càrrega per a vostès. No passin ànsia per mi. El seu fill i germà que els estima: Ramon.

Què farien aquella nit els meus? Acompanyar-me amb la pregària perquè tot em sortís bé. No ho dubto.

Dia 21 i 22 Des.

No sé si ens trobem en terme de Gombreny o de Castellar de N'Hug.

La casa on estem acollits i amagats, és tota de fusta i petita. Com a casa de contrabandistes suposo que deu estar plena d'amagatalls, però nosaltres sols tenim dos quartos i enmig de tanta gent és impossible guardar el silenci que tant ens han recomanat. Anant amb gent jove i que els sembla que ja estan lluny del perill era de preveure.

Ço no vol dir que no hi hagi els tocs d'alarma, principalment cap a les 6 del vespre que veuen pujar a dos homes i que tots ens sembla que ja hem caigut a la rateta.

Hem esmorzat amb sopes i patates, dinat amb arròs i porc ranci, i sopat amb sopa i mongetes. Total 12 pts.

A dos quarts de set, tots ben equipats ens posem en marxa. Ara sí que s'ha acabat de fer xirinola, tots sabem que ens juguem l'últim pas. Moltes recomanacions per part dels cinc guies: no enraonar, no fumar, muntar una guàrdia amb armes, etc. Els sacerdots som dispensats d'això últim.

L'expedició la podem dividir en tres parts: Fins a la neu, en la neu, l'última collada.

Fins a la neu tot va anar bé. Ningú va desistir, i tothom es va defensar.

En la neu! Qui ha vist allò! Muntanyes i valls curulles de neu, és lo que abarca la vista en els febles raigs de la lluna. Jo experimento un gran neguit! Quantes hores ens caldrà per a travessar aquella nevada. Fins a on ens arribarà. Feta una súplica a l'Omnipotència per a que ajudi a la feblesa, comencem a travessar aquelles collades. Unes voltes anem ran a ran d'uns precipicis els fons dels quals no copsem, altres les cames ens queden enfonsades fins a més amunt dels genolls. Els esforços que faig per mantenir-me en equilibri fa que un parell d'hores després de trepitjar la neu, senti algun defalliment. M'animo però pensant que dintre poc ja no n'hi haurà, i això em dóna forces per continuar el viatge.

Arribem al lloc de perill, la casa dels carrabiners; baix una fondalada molt fonda, sempre amb neu fins a genolls, travessem la riera i emprenem la forta pujada, el terme de la qual és la frontera.

L'última collada: Bentost vàrem emprendre la sobtada pujada, vaig reconèixer que les forces em mancaven. Un fort panteix de cor, una son dolça i un trencament de cames m'anunciaven que cauria d'un moment a l'altre.

Així fou en efecte. Al fer un esforç per pujar a una pedra caminal no vaig tenir la força i vaig mig caure en el camí. Vaig deixar passar els companys i em vaig arrepenjar amb el guia, però poques passes vàrem fer, doncs no podia més. Menjant molt i fent-me friccions vaig poguer atravesar la carretera de Toses, però allavors em fou impossible donar un pas més. Un company a cada costat, i altres empenyent pel darrera, reposant cada cinc minuts, i alimentant-me força vaig arribar a passar la frontera. El cor se m'obrí a l'esperança el pensar que estava fora de perill i jo crec que això fou el que em donà força per poguer continuar el meu exili voluntari.

No vaig ésser sol que vaig defallir i els qui més vàrem patir fórem els Mns. Vinyeta, Farré, jo i el P. Ribera.

Sé que molts em varen ajudar, però de qui vaig rebre més esforç moral i material fou del jove Orriols de Vic, nebot del Dtor. Esteve Orriols, i també d'un jove guia fort com un roure. Mercès a Vós, Déu meu, i a tots els bons companys.

Eren vers les cinc hores de la matinada quan vàrem traspasar la ratlla fronterisa, molta neu vàrem trobar encara fins arribar al poble d'Osseja, que hi arribàrem vers les onze hores del matí tenint de notar que un cop internats a França vàrem fer focs per escalfar-nos i esperar que claregés. Deixo d'apuntar com inexpressables les impressions pessimistes que tenia de no poder valer-me per passar la frontera, pensant a cada moment que ens sortirien milicians que ens farien foc, i els altres traspassarien la frontera que ja quasi tocàvem i jo em quedaria. Quines hores més amargues! Tot per falta de confiança en Vós, Déu meu i totes les coses!

Som ja a Osseja. Ens reben els gendarmes francesos i de tres en tres com els soldats, a excepció d'un que ha caigut defallit pel camí i que el tenen de portar amb llitera, anem cap a la fonda, prenem un vas de llet i a dormir fins a les dues. Dinem i mentrestant els gendarmes fan la feina: pregunten la filiació, ofici, etc. etc. A la tarda visitem, els sacerdots, al Sr. rector, el qual ens rep molt paternalment. Per ell sé que ha passat per allà també Mn. Vilajoliu de Ripoll.

Fa fred i no tinc pas bons abrics, així és que penso que lo millor serà anar a dormir, doncs sols estic cansat.

Escric a casa per medi del guia. Quan serà que ho tornaré a fer?

Dia 23. Desembre

A les 8 del matí és l'hora assenyalada per a emprendre el viatge cap a Bourg-Madame. En files de tres, hi marxem, distant Bourg-Madame d'Osseja uns tres o quatre quilòmetres.

Veiem Puigcerdà. El campanar de la seva església sense campanes. Justament es diu que aquella mateixa nit n'havien mort algun altre. Que tràgic esdevé als nostres ulls!

Bourg-Madame. Justament el comissariat de policia és a tocar al pont. Els milicians ens miren i remiren i parlen entre ells. Trenta nou que han passat la frontera, ja és cosa grossa!

Tenia intenció de celebrar la meva missa aquí, ja que no em fou possible de fer-ho a Osseja, després de cinc mesos de no haver celebrat; però no em fou possible, car no hi ha capellà a Bourg-Madame i l'església estava tancada. Esmorzo i dino a casa el Sr. Gadefon. Que rebé em va anar tenir-hi amics, ja que solament tenia 15 cents. francesos. – 16 francs i 15 pts., tot ho vaig d'haver d'entregar a la fonda d'Osseja que, segons el sentir de molts, fou un veritable robatori. Per cada cinc pessetes ens donaven tres francs. Quina sort de no haver sopat, del contrari no sé com ho hauria fet!

Per les diverses anotacions, visita medical, etc. vàrem passar tota la matinada a Bourg-Madame.

Teníem de marxar a les 3 de la tarda. A mi la policia francesa m'havia fet cap de colla de sis, els noms dels quals anoto: Lluís Boix Guitart, Albert Blasco, Joan Farrer Petit, Joan Campdelacreu, Josep Armengou, Ramon Vayés Vayreda. Però a l'hora de marxar no en varen comparèixer sinó quatre i com que tenia el bitllet col·lectiu dels set, vaig d'haver d'esperar, junt amb altres, el tren de les 6, amb la particularitat de tenir de dormir a Toulouse. En conjunt érem 22. Dels altres ja no n'he sabut res més.

Vaig telefonar al P. Caballera S. J. de l'Institut Catòlic de Toulouse, i ell va ésser qui va cuidar de buscar allotjament per tota aquella colla.

Ens va venir a rebre a les 11 de la nit a l'estació i els va portar a dormir a un Hotel on varen ésser tractats com a reis. Valia 13 francs per persona, però com que no podien pagar-los alguns, vaig intercedir per ells i l'esmentat Pare va pagar-los 10 francs per cada i més tard tots 13. De manera que sols varen tenir de pagar-se l'esmorzar.

Jo vaig anar a l'Institut C. Eren ja les 12 quan hi vaig arribar. M'esperaven el sulpicià P. Fabre i un capellà barceloní refugiat, Dtor. Puig. M. Torquebiau llavors mateix s'havia retirat.

Em varen fer una rebuda fraternal, i jo em vaig estremir de goig al traspassar aquells corredors que em semblava que mai més veuria, quan encara em trobava a Ripoll.

Dia 24 - Desembre

A les 6 del matí celebros la santa missa a l'Institut C. Quina alegria després de tant temps de no poder celebrar.

L'Institut ha rebut les meves dues primeres misses: la d'ordenació i la del captiveri.

El superior em convida a la seva taula. Tothom s'alegra de la meva arribada. Les monges m'arreglen un bon dinar pel tren.

Són inútils els esforços que fa el P. superior Fabre a la comissaria per a què pugui quedar-me a Tolosa. Són inútils! Es precis que vagi a Orleans com m'ha destinat la policia de Bourg-Madame.

A les 8 i mitja ens posem de viatge cap a Orleans, fins a les 6 del vespre.

Bonics paisatges, però massa pla. Ni una muntanya enlloc, tan ben enquadrada que hi hauria sigut!

Orleans! Molt bon cop d'efecte al sortir de l'estació. Broma baixa i humida. Amb el ric-rac de les sabates ferrades tots ens miren amb cara de llàstima. Seran refugiats espanyols, deuen dir-se.

Una hora a la comissaria per a la filiació.

Sopar al restaurant Ferrer, de procedència espanyola.

El Sr. comissari es disculpa si per dormir no estem bé. No s'ha avisat de Bourg-Madame i no han pogut preparar el lloc.

«Asile Nocturne», llegim en el rètol de la casa on ens hem aturat. Una pudor forta de no sé què, una gran sala on hi dormen ja alguns pobres, amb un fred horrorós, és la nostra gentil habitació.

Hi ha alguns que encara volen celebrar la Nochebuena. Han portat uns pastels i vi blanc, però l'alegria és fora de nosaltres. Els nostres en una nació en guerra, nosaltres en un exili, qui pot riure?

Nadal trist, trist, molt trist.

Dia 25 – Desembre

Nadal! A les 8 ens tenen de venir a buscar per anar altra volta a la policia, però a les 6 tots estem ja aixecats perquè no podem viure de fred. Quin asil!

A les 8 anem a la comissaria i fem les mateixes operacions que ahir. Se'ns dóna un hora, i anem uns quants cap al Seminari per si em volem deixar celebrar en aquesta festa anyal. Sols puc celebrar una missa.

A les 11 rebem un altre susto majúscul. Ens porten a dinar a uns menjadors econòmics. Una espècie de «casa de beneficència» de Ripoll, però dirigida per dones. Déu meu quin fàstic! Ningú gosa menjar res. En sortim de la manera que podem.

El policia que ens acompanya ens crida als quatre capellans que hem quedat i a un germà de l'Escola Crist. I ens porta al Grand Seminaire.

És l'hora de dinar. *Deo gratias!* Ens conviden i així podem passar un xic bé el nostre clàssic dinar de Nadal, que havia quedat molt mal parat amb el dinar dels menjadors econòmics.

Rebem la visita dels capellans refugiats aquí. Són els següents: Mns. Rafel Jordana, Agustí Comas, Bonaventura Carrera de la diòcesis de la Seu d'Urgell; Francisco Farré de Lleida; Francisco Berga, Joan Berga, Manuel Dalmau i Joaquim Pujol de Girona.

Tots viuen al Grand Seminaire, però com veig s'hi troben molt forasters, i per altra part els sulpicians tenen un xic de fredor per ells. Sols un Vicari General, que parla molt bé l'espanyol, es sacrifica i els visita molt sovint.

Ço no vol dir que els altres no els estimin, doncs contínuament afluïxen al seminari pel clero espanyol prendes de roba, estipendis de misses, etc.

A la tarda, visitem la magnífica catedral d'Orleans i el col·legi dels Germans de l'Escola Cristiana.

Dia 26 – Des.

Un mal als dits grossos de cada peu m'obliga a restar al Seminari.

El Grand Seminaire d'Orleans té un bon edifici i una disciplina exemplar. Hi ha pocs alumnes. Amb tots els qui he pogut enraonar els he trobat molt simpàtics i disposats a prestar el major servei al pobre clero espanyol.

La temperatura o el clima d'Orleans, em desplau del tot, almenys aquets dies en què m'hi he trobat.

Sempre una boira freda i humida ens envolta. Des de que sóc aquí sols estosso.

Dia 27 – Des.

Continuo al mateix seminari. El mal de peu no em deixa sortir. Per altra part no em fa res, doncs fa molt fred i no tinc pas roba abundant.

El Sr. ecònem d'aquest Seminari em comunica que demà vagi a veure el Sr. comisari de policia per si em vol fer un passe per anar a Toulouse. Si tot surt bé marxaré demà, dilluns, al vespre.

Dia 28. Dilluns.

A les 10 visito coixeu-coixeu al Secretari General de la Diòcesis d'Orleans. Li

demano una recomanació per a que pugui passar a Toulouse, ja que sembla que la policia posa obstacles per anar a Toulouse, per considerar-se com a zona fronterisa.

Molt amablement em rep i s'ofereix a telefonar a la comissaria.

A la tarda em presento a la comissaria, i em firmen els documents conforme he estat a Orleans, i «si te he visto no me acuerdo». Trobo estrany que no em posin cap objecció.

Per casualitat he sabut que a un convent de religioses, que aquí anomenen Natzaret, hi ha una germana catalana, filla de Ripoll. Encara que no sé qui pot ésser he anat a veure-la. Era filla d'un mestre del temps que hi havia el Sr. Guich a Ripoll, per lo tant no la podia conèixer per parlar ja de molt temps. L'institut religiós és d'Esclaves de Maria, em sembla. A Espanya es cuiden de jovenetes, aquí tenen una casa d'institutrius retirades. Parlem un poc de la situació espanyola i em manifesta els seus temors per la família que té a Espanya, catòlics pràctics, i dels quals no en sap res.

A les 9 i mitja marxo cap a Toulouse. El Sr. ecònem del Grand Seminaire d'Orleans em paga el viatge que costa 120 francs. Que Déu li pagui!

Dia 29. Dimarts.

A les 8 i minuts arribo a Toulouse, després d'haver passat la nit pel tren. Una nit llarguíssima he trobat. No recordo haver-ne passat una altra viatjant tota la nit, i per cert és ben carregós.

Visito a Mn. Moga, que fa pocs dies ha vingut de visitar els fronts i està animadíssim per la causa del G. Franco [«del G. Franco» sembla afegit posteriorment a l'original].

Em mostra bales que varen caure al seu voltant, una boina vermella, distintius, etc. etc.

A l'Institut Catholique em reben molt bé el superior i l'ecònem. És ben diferent l'actitud d'aquests amb els d'Orleans. Els superiors em complen d'atencions, com a Confessor fidei, com diuen ells.

A la tarda visitem amb el Sr. ecònem la comissaria de Policia i em diuen que sense un permís del prefecte d'Orleans no puc estar a Toulouse. Massa bé anava tot. La creu no pot allunyar-se de les meves espatlles. Comencem les investigacions per a procurar-nos recomanacions. On trucarem? Els superiors en busquen, jo, també.

Dia 30. Dimecres.

Al dematí vaig a veure al P. de Joue, S. J. al Vicari General d'Urgell, Dtor. Fornesa, refugiat al Causon, i al P. Besson. S. J., degà de la Facultat de Dret Canònic. Aquest últim

està molt malalt, i donada la seva edat avançada sembla que no en sortirà. No obstant m'ha reconegut.

A la tarda faig visites a capellans i persones refugiades i així un va sabent noves notícies.

Dia 31. Dijous.

Dintre poques hores l'any 1936 haurà terminat. Quin any més tràgic, Déu meu! Per la vostra gràcia em trobo fora d'aquell infern comunista, és veritat, però l'angoixa i la tristesa són al meu entorn. Pobre, desterrat, acollit per caritat, em trobo sense família i sense casa. Per Vós, Senyor! Perquè sóc sacerdot, perquè sóc vostre ministre m'han perseguit, m'han destruït tots els meus suors, totes les meves coses. No us demano pas que m'ho torneu. Accepteu-ho, oh bon Jesús, en desagravi dels meus pecats, solament us prego en aquest final d'any per la meva família.

Senyor! Guardeu-la, protegiu-la. Que no defalleixi en la fe i que la revolució no mati cap membre d'ella. Principalment el meu pare i els meus germans que més perill corren, guardeu-los. Jo accepto tot el que em vulgueu enviar, però feu que la meva família no sofreixi detriment.

I com a fi d'aquesta nit oïu l'oració que jo faré per la pobra Espanya.

Any 1937

Gener. Dia 1. Divendres.

Hem començat ja el nou any. Fora de la pàtria, lluny dels nostres familiars, Déu faci que el puguem terminar respirant els aires de la nostra terra i enmig de la nostra família.

Aquí Tolosa el nou any ens ha portat molt fred.

He visitat el P. Besson, S. J. que puc dir estava a l'agonia. Li he besat la mà com a despedida, ja que suposo que no el veuré més.

Com que actualment ja em vaig centrant, he pensat que aniria bé escriure uns mots de la guerra civil d'Espanya, segons les impressions copsades en mil eventualitats.

He llegit un article mol interessant de Jean Guiraud, «L'Espagne sanglante» aparegut a La Croix, 2-1-1937. Retrata molt bé la realitat espanyola, per ço el guardaré i el traduiré.

Que la guerra es faci entre els crits de «Viva la República» i «Viva la libertad» i els altres de «Viva España» i «Viva la religión» es comprèn. Ço que és abominable i trist és

que es faci entre les paraules de «Jaungoikua eta lege zarra» (Per Déu i nostres antigues lleis) i «Por Dios y por la tradición». És el que ocorreix a la Vascònia, que per amor a l'Euskadi, s'han apuntat als comunistes, sentint la intransigència, com diuen, dels falanxistes, per a posar-se al seu costat, car en aquest cas tindrien de prescindir de la nacionalitat basca. Pot ésser, Albert de Mun repetiria les paraules que va dir en altre temps, durant la Commune de 1871 «la falta és de tots dos».

Els diaris cada dia porten noves atrocitats dels revolucionaris ço que em fa témer molt per la meua família. Guardeu-la, Senyor!

Gener Dia 2, 3 i 4. Dissabte

Gràcies al superior del meu seminari, el Sr. rector de la Daurade, m'ha admès per a dir missa en la seva església, i així podré tenir cada dia intenció o honoraris.

És molt trist però veure que tothom ho fa en caritat. Ara he après ben bé que més val donar que rebre. Per tot allà on vaig tothom em mira en senyal de pietat. En efecte, els vestits, la meua manera de fer ja veig que no inspira altres coses. A mida que em van donant intencions vaig comprant lo més indispensable, màquina per afaitar, sabó, espartenyas, unes sabatilles negres per celebrar, etc. etc.

Tinc una llista de lo més indispensable. La camisa i els...

[I aquí acaben les deu pàgines de dietari]

